

Ксенија ВЛАШКОВИЋ
студент докторских студија Правног факултета Универзитета у
Крагујевцу

НАСЛЕЂИВАЊЕ ПРАВА СЛЕЂЕЊА

Резиме

Право слеђења је уведено у свим државама чланицама Европске уније, што значи и у онима у којима раније није било признајо. Према Директиви 2001/84 Европској парламента и Савета Европе о праву слеђења аутора оригиналној уметничкој дела, државе чланице морале су да до 1. јануара 2006. године прилагоде своје националне законе Директиви. Када је реч о наслеђивању права слеђења, рок за увођење био је 1. јануар 2010. године, уз најомену да се може продужити највише за две наредне године.

Пројиси који се односе на наслеђивање права слеђења предмет су честој преиспитивања. Разликују се два основна решења. По једном, наследници овој права су и законски и тестаментални, а по другом само законски.

Кључне речи: *тестаментални наследници, законски наследници, социјално право, имовинско право, сујсидијарносј.*

I Увод

Сваки аутор на основу свог субјективног ауторског права остварује накнаду за различите облике искоришћавања ауторског дела. На пример, аутор књижевног дела зарађује при свакој продаји књига, аутор музичког дела стиче корист продајом носача звука, итд. Међутим, неки

уметници немају такву могућност, јер је у већини случајева једини извор њихових прихода продаја оригиналног дела. Другим речима, овде је готово без значаја искоришћавање путем умножавања, јер се углед дела заснива на вредности оригинала. Управо је ова околност, која се тиче ограничених могућности искоришћавања неких ауторских дела, разлог за увођење права слеђења.

У привредном смислу, овај феномен се најчешће манифестује у чињеници да се искоришћавање неких ауторских дела одвија продајом оригинала од стране аукцијских кућа, уметничких галерија или уопште од стране трговца уметничким делима. Суштина права слеђења огледа се у томе да при свакој даљој продаји оригиналног дела аутору припада део од касније остварене продајне цене, уколико је даља продаја везана за учешће неког заступника на тржишту уметничких дела.

Карактеристично је да ово право није постојало у већем броју европских земаља, што је подстакло низ иницијатива у циљу хармонизације одговарајуће регулативе. После веома емотивне дискусије која је пратила преговоре, усвојена је Директива 2001/84/ЕС о праву слеђења аутора оригиналног уметничког дела, по којој су државе чланице у обавези да до 1. јануара 2006. године прилагоде своје националне законе Директиви. Међутим, полазећи управо од чињенице да ово право уопште није постојало у неким државама чланицама, њима је, када је реч о наслеђивању, остављен прелазни рок у циљу прилагођавања привредних система на уведено право слеђења.

Предмет рада је анализа прописа Директиве који се односе на право слеђења правних следбеника аутора, као и националних прописа којима се ово питање може уредити на различите начине, јер није реч о хармонизованој материји.

II Правни оквир у Директиви 2001/84/ЕС

Директива¹ је ступила на снагу 27. септембра 2001. године. Она се примењује на све оригинале уметничких дела, у смислу чл. 2, која су на дан 1. јануара 2006. године још увек заштићена према прописима ауторског права држава чланица, или која у том тренутку испуњавају критеријуме за заштиту сходно Директиви.

Када је реч о наслеђивању права слеђења, у чл. 6, ст. 1 је прописано да се накнада за право слеђења мора исплатити аутору дела, а

1 Директива 2001/84/ЕС Европског Парламента и Већа од 27. септембра 2001. године о праву слеђења у корист аутора оригиналног уметничког дела (Directive 2001/84/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001, on the resale right for benefit of the author of an original work of art), *OJ*, L 272, 13.10.2001.

после његове смрти његовим правним следбеницима. Међутим, у чл. 8 ст. 2 прописано је да државе чланице које у моменту ступања на снагу Директиве не примењују ово право нису у обавези да га примењују на правне следбенике умрлог аутора све до 1. јануара 2010. године. У ст. 3 истог члана предвиђено је да држави чланици на коју се примењује ст. 2 припада додатни рок од највише две године, уколико је то потребно, да би се њени привредници довели у позицију да се поступно прилагоде систему права слеђења, уз очување њихове привредне виталности, пре него што морају да ово право примене и после смрти аутора. Најкасније два месеца пре истека рока који је одређен у ст. 2, о томе се обавештава Комисија, која после одговарајућих консултација у оквиру рока од три месеца по достављеном обавештењу, може да о томе заузме став. Право на продужетак рока до 1. јануара 2012. године искористиле су Велика Британија, Холандија и Аустрија.

За правни оквир значајна је и тач. 27 образложења Директиве, у којој је истакнуто: „Било би препоручљиво, чувајући принцип супсидијарности, да се одреди круг особа којима припада накнада по основу права слеђења. Прописи Директиве не би требало да се дотичу наследног права држава чланица. Правним следбеницима аутора мора се омогућити да после смрти аутора у пуном обиму захтевају право слеђења.“² У тач 17 образложења је у основи исти садржај као и у чл. 8 ст. 2 и 3 Директиве.

Практична последица оваквог решења је да у земљама чланицама које нису признавале право слеђења, оно мора да буде признато наследницима тек од 1. јануара 2012. године. На пример, све до овог датума наследницима немачких уметника при аукцијама у Лондону није исплаћивана накнада предвиђена у Директиви, али су британски наследници приликом отуђења у Немачкој могли да захтевају накнаду по основу права слеђења.³

Када је реч о питању да ли лица на која је после смрти аутора пренето право слеђења, могу њиме да слободно располажу, сматрамо да, сходно тач. 27 образложења Директиве, она могу у потпуној мери да располажу правом слеђења. Другим речима, могуће је тумачење да је у Директиви садржано компромисно решење по којем се круг наследника

2 Преамбула Директиве 2001/84/ЕС Европског Парламента и Већа од 27. септембра 2001. године о праву слеђења у корист аутора оригиналног уметничког дела (Directive 2001/84/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001, on the resale right for benefit of the author of on original work of art), *OJ*, L 272, 13.10.2001.

3 Jörg Schneider-Brodthmann, „Anwendung des deutschen Folgerechts bei der Veräußerung einer inländischen Kunstsammlung ins Ausland“, *Neue Juristische Wochenschrift*, бр. 11/2009, стр. 740.

одређује сходно националним прописима, али да наследници неограничено располажу овим правом и у смислу да га могу пренети тестаментом и на лица која нису сродници аутора. Међутим, овај став је још увек споран,⁴ што ће се видети и у даљим излагањима.

III Решења појединих националних законодавстава у погледу наслеђивања права слеђења

У погледу наслеђивања права слеђења разликујемо два законска решења. Прво се састоји у томе да је аутору признато право да за случај смрти слободно располаже правом слеђења. Оно се примењује у Шпанији, Немачкој, Белгији, Португалији и Калифорнији. Међутим, пре ступања на снагу новог шпанског Закона о ауторском праву из 1996. године, право слеђења се аутоматски гасило смрћу аутора, па се тиме уопште није ни постављало питање његовог преношења.⁵

Друго законско решење је у томе да се круг могућих овлашћених лица у погледу наслеђивања права слеђења ограничава на законске наследнике аутора и то из социјалних или „фамилијарних“ разлога. Групи земаља која примењују ово решење, на пример, припадају Француска, Луксембург и Италија у којима се право слеђења појављује као врста нужног дела⁶ у корист законских наследника.

Француска је, при том, екстремни пример, јер је у њој захтев по основу права слеђења после смрти аутора ограничен на крвне сроднике, којима по закону припада нужни део. Ова пракса у Француској није константна, јер је одлуком Касационог суда из 1989. године признато право слеђења свим законским наследницима.⁷ Решење које се примењује у Француској има своје корене у чињеници да је право слеђења уведено 1920. године, управо узимајући у обзир тешку ситуацију наследника после Првог светског рата. Непосредан повод за увођење права слеђења били су бројни случајеви економског пропадања аутора, који су отуђивали своја оригинална дела и имовинска ауторска права по ни-

4 Lorenz Ehrler, *Das Folgerecht/Le Droit de Suite*, Zürich, 2008, стр. 205.

5 L. Ehrler, *нав. дело*, стр. 206.

6 André Bertrand, *Le Droit d'auteur et les Droits voisins*, Paris, 1991, стр. 232.

7 Одлуком Касационог суда Француске од 11. јануара 1989. године (Urteil der 1. Zivilkammer der „cour de cassation“, RS SPADEM) наслеђивање права слеђења регулисано је према општим правилима наследног права. Правни следбеници су при том законски наследници аутора, али је могуће и да то буду правна лица. На пример, *François-Auguste-René Rodin* је своја права пренео на француску државу са налогом да она оснује музеј за његова дела. Исти је случај сликара *Emil Hanzen Nolde*-а који је основао сопствену задужбину.

ским ценама, да би та иста дела свом препродавцу у каснијем периоду донела високу зараду.⁸ Познат је случај сликара *Millet*-а, чија је једна од слика за време живота аутора продата за 1.200 франака, а даље је отуђена за милион франака, при чему његова унука није имала довољно новца ни да се прехрани. Полазећи управо од таквих околности, прописано је да право слеђења припада само законским наследницима, што значи да му је приписана функција збрињавања.⁹

У том контексту се мора имати у виду и општи став француског законодавства, још са почетка Француске револуције, којим је одређено трајање ауторског права и после смрти аутора. Тако је трајање по прописима из 1810. године било ограничено на 20 година после смрти аутора, а по прописима из 1854. године је зависило од лица која су наследници. На пример, то је рок за живота удовице, а у корист деце 30 година после смрти удовице, или аутора. Када је реч о другим лицима било је ограничено на период до 10 година после смрти аутора. Ово привилеговање показује да је првенствени циљ наслеђивања ауторских права финансијско обезбеђивање породице аутора.

Диференцирање трајања је, пак, имало за последицу губитак правне сигурности. Овај концепт је напуштен 1866. године, а рок трајања ауторског права после смрти аутора је јединствено одређен на 50 година, што је потврђено и Законом о ауторском праву Француске из 1957. године.¹⁰

Када су почели преговори о доношењу Директиве о праву слеђења, није прихваћен француски концепт о повлашћеном положају законских наследника. У правној теорији се сматра да право слеђења није социјално или лично, него напротив чисто имовинско право.¹¹ Зато не постоји никакав основ да право слеђења буде под неким другим режимом, који се разликује од оног који важи за остала имовинска права, јер би се на тај начин поново изазвало дискриминисање аутора уметничких дела у поређењу са другим ауторима, који слободно располажу својим имовинским правима.

Директива 2001/84, као и њено образложење, остављају отворено питање да ли лица којима је после смрти аутора припало право слеђења могу да га пренесу за живота. Ово питање је од великог значаја, јер с об-

8 Слободан Марковић, „Право слеђења у ауторском праву“, *Гласник Правној факултету у Крајевцу*, 1979/80, стр. 194.

9 L. Ehrler, *нав. дело*, стр. 209.

10 Hauke Sattler, „Das Urheberrecht nach dem Tode des Urhebers in Deutschland und Frankreich“, *Frankreich Recht Jahrbuch 2010*, стр. 81–82.

11 Paul Katzenberger, „Die europäische Richtlinie über das Folgerecht“, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht Internationaler Teil 1*, стр. 23.

зиром на чињеницу да право слеђења данас траје 70 година после смрти аутора, могло би више пута да буде пренето правним пословима за живота. Земље чланице, попут Француске, Луксембурга и Италије овакво право не признају, што значи да је оно везано само за наследника. Интересантно је и да је у шпанском законодавству задржан став да правни следбеници не могу да отуђују право слеђења.¹²

IV Национална решења о наслеђивању права слеђења пред Европским судом правде

Ред наслеђивања у Француској је одређен чл. 734 f, *Code Civil*-а од 14. јула 1866. године. Постоје четири наследна реда, а редослед у оквиру сваког реда зависи од степена сродства. Побочни сродници после шестог степена не спадају у круг наследника. Поред тога, у чл. 912 f, Грађанског законика Француске заоставштина је подељена на део који је силом закона предвиђен за одређене наследнике и на део којим се путем тестаментa може располагати у корист тестаменталних наследника. У начелу се тестаментом може располагати читавом заоставштином, осим у случају да су умрлог надживели потомци или брачни друг из постојећег брака, а пре 2007. године и сродници у усходној линији.

Међутим, чл. Л. 123–7 француског Закона о интелектуалној својини гласи: „После смрти аутора постоји право слеђења, поменуто у чл. Л. 122–8 у корист његових наследника и његовог брачног друга у вези са плодуживањем из чл. Л. 123–6, уз искључење свих тестаменталних наследника и правних следбенике, током текуће календарске године и седамдесет година, после смрти аутора.“¹³ То значи да је чл. Л. 123–7 изузетак од наведеног општег правила о наслеђивању.

Да ли је норма француског Закона о интелектуалној својини у складу са правом Уније, расправљао је и Европски суд правде у пресуди С 518/08 из 2010. године.¹⁴ Наиме, сликар *Salvador Dalí* умро је 23. јануара 1989. године у Фигуерасу, као удовац без потомства, а имао је пет законских наследника. Међутим, тестаментом од 20. септембра 1982.

12 Paul Katzenberger, *Das Folgerecht im Deutschen und Ausländischen Urheberrecht*, München, 1970, стр. 34.

13 Преживели брачни друг је у Немачкој законски наследник. У Француској, као компензација за слаб наследноправни положај, брачни друг стиче плодуживање на искоришћавању ауторских права, под условом да не постоји правноснажна пресуда о „растављању од стола и постеље“, затим, уколико није закључен нови брак, или уколико аутор није на други начин располагао својим правима.

14 Европски суд правде, Пресуда С 518/08 од 15.4.2010. године, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, Nr. 6/2010, стр. 529.

године завештао је држави Шпанији сва своја нематеријална права и захтевао да његова уметничка дела буду очувана и заштићена. Држава Шпанија се прихватила наслеђа и пренела их Министарству за културу на искључиво управљање и искоришћавање, а оно је та права пренело на *Fundación Gala-Salvador Dalí* (Фондацију Гала-Салвадор Дали), коју је сликар основао 1983. године, као задужбину у смислу шпанског права. Фондација је поверила *Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos* (у даљем тексту VEGAP) ексклузивно колективно управљање и искоришћавање.

VEGAP је уговорно повезан са друштвом-ћерком *La société française de gestion collective des droits d'auteur dans les arts visuels* (у даљем тексту LADAGP) којој је поверено остваривање ауторских права сликара *Salvador Dalí*-ја у Француској. LADAGP је од 1997. године наплаћивао накнаде за искоришћавање дела *Salvador Dalí*-ја, осим накнада по основу права слеђења, које су сходно француском закону исплаћиване непосредно законским наследницима уметника.

Fundación Gala-Salvador Dalí (Фондација Гала-Салвадор Дали) и VEGAP заступали су став да се њима по тестаменту морају исплаћивати накнаде по основу права слеђења, које су остварене отуђењем дела уметника у Француској. Главни аргумент је био да се питање ко је правни следбеник *Salvador Dalí*-ја после његове смрти мора одредити према шпанском, а не према француском праву, јер је заоставштина на покретној имовини питање шпанског наследног права. Наиме, сликар је поседовао шпанско држављанство и умро је у свом пребивалишту у Шпанији. Из тог разлога подигли су тужбу 28. децембра 2005. године пред *Tribunalom de Grande instance de Paris* против LADAGP-а. Трибунал је обуставио поступак и Европском суду правде поставио питање да ли Република Француска може после доношења Директиве 2001/84 да задржи свој пропис по којем право слеђења припада наследницима из чијег круга су искључени тестаментални наследници и правни следбеници аутора.

Европски суд правде је најпре истакао да у оваквом поступку није овлашћен да одлучује како се морају тумачити национални прописи, јер мора, у оквиру поделе надлежности између судова Заједнице и националних судова, да пође од констатације у поднетој одлуци, а она је да се у конкретном случају примењује француско право, посебно чл. Л 123-7 Закона о интелектуалној својини, којим је одређен круг наследника права слеђења. Међутим, француски суд је поставио питање тумачења чл. 6 ст. 1 и чл. 8 ст. 2 и 3 Директиве у циљу оцене о усклађености члана Л. 123-7 са наведеним члановима Директиве, па је из тог разлога дозвољено затражити претходну одлуку Европског суда правде.

У тексту Директиве није садржано никакво објашњење појма „правни следбеници“ аутора, па, с обзиром да није дата изричита дефиниција овог појма, неопходно је испитати који су циљеви Директиве. По схватању Европског суда правде Директива има два основна циља. Први је да се ауторима уметничких дела гарантује учешће у привредном успеху њихових дела, а други је отклањање деформација у конкуренцији на тржишту уметничких дела, које се огледају у томе да плаћање по основу права слеђења подстиче измештање продаје уметничких дела у државе у којима не постоји право слеђења. Другим речима, први циљ се огледа у томе да се уметницима гарантује одговарајући ниво накнаде, па је из тог разлога право слеђења конципирано као неутуђиво и аутор се овог права не може унапред одрећи. Остваривање овог циља није ни на који начин угрожено околношћу да право слеђења после смрти аутора прелази на одређене правне субјекте, уз искључење других.

Суд даље истиче да из образложења бр. 13 и 15 проистиче да се не морају отклонити постојеће разлике између националних правних прописа, које нису штетне за функционисање унутрашњег тржишта. Напротив, довољно је хармонизовати само националне прописе који се најнепосредније одражавају на функционисање унутрашњег тржишта уметничким делима. Наследно право држава чланица, с обзиром на начело супсидијарности, није дотакнуто прописима Директиве, што значи да је остављено државама чланицама да слободно одреде лица која ће бити правни следбеници аутора.¹⁵ Наиме, државе самостално доносе сопствене прописе о наслеђивању права слеђења.

На крају Европски суд правде истиче да је ствар француског суда да за примену унутрашњих прописа, којима је имплементиран чл. 6 ст. 1 Директиве, узме у обзир све меродавне одредбе на основу којих би требало решити колизију законских прописа о наслеђивању права слеђења.¹⁶ Другим речима, пресудом Европског суда правде, свакако, још увек није коначно одлучено коме припадају накнаде по основу права слеђења за дела *Salvador Dalí*-ја у Француској. Суд је само „вратио лопту“ француском суду пред којим је изворно изнет спор, који тек сада мора да одлучи да ли ће применити француско или шпанско наследно право.

15 Образложење у бр. 27, Директиве гласи: „Особе које имају право на накнаду требало би да буду назначене, уз одговарајуће поштовање начела супсидијарности. Није примерено поступати позивајући се на ову директиву у односе на законе о наслеђивању држава чланица.“

16 Европски суд правде, Саопштење за јавност бр. 34/10, Луксембург 15. април 2010. (Press release No 34/10 Judgment in Case C-518/08 *Fundación Gala-Salvador Dalí and Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos v Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques and Others*, Court of Justice of the European Union, Luxembourg, 15 April 2010).

У Одлука Уставног савета Француске о члану Л. 123–7 Закона о интелектуалној својини

Уставном савету Француске, као највишем уставном органу, Врховни суд је проследио 11. јула 2012. године на разматрање питање уставности поштовања права и слобода зајамчених Уставом, а у вези са чланом Л. 123–7 Закона о интелектуалној својини Француске. Наиме, на иницијативу Фондације *Hans Hartung* и *Anna Eva Bergman*, постављено је питање да ли се искључењем осталих наследника из наслеђивања права слеђења крши принцип једнакости пред законом.¹⁷

Уставни савет је на ово питање одговорио негативно, на следећи начин: „Оно што је законодавац успоставио као правило није супротно принципу једнакости. Другачије или различите ситуације утврђују се полазећи од принципа равноправности општег интереса. Разлика у третману је успостављена као резултат директне повезаности са сврхом Закона. Законодавац је, дакле, успоставио разлику у третману између лица у различитим ситуацијама, као и то да је та разлика у третману у директној вези са сврхом закона.“¹⁸

На основу тога Уставни савет је закључио да: „Члан Л. 123–7 Закона о интелектуалној својини Француске не задире у принцип равноправности, нити је у супротности са било којим другим правом или слободама гарантованим Уставом.“¹⁹

VI Закључак

У Директиви нису одређена лица којима после смрти аутора припада право слеђења. Њих слободно одређују државе чланице својим националним прописима, а сходно начелу супсидијарности наследног права. У неким од њих наследно право припада и тестаменталним и законским наследницима, а у другима само законским наследницима.

17 Пресуда бр. 2012 – 276 од 28. септембра 2012. године, *Décision n° 2012 – 276 QPC, Article L. 123–7 du code de la propriété intellectuelle (Transmission du droit de suite sur les oeuvres d’art graphiques et plastiques)*, Dossier documentaire, Conseil constitutionnel, 2012, стр. 17.

18 Пресуда бр. 2012 – 276 од 28. септембра 2012. године (*Décision n° 2012–276 QPC du 28 septembre 2012*), *Journal Officiel de la République Française n°0227* од 29. септембра 2012. године, стр. 15376.

19 Пресуда бр. 2012 – 276 од 28. септембра 2012. године (*Décision n° 2012 – 276 QPC, Article L. 123–7 du code de la propriété intellectuelle – Transmission du droit de suite sur les oeuvres d’art graphiques et plastiques*), Dossier documentaire, Conseil constitutionnel, 2012, стр. 21.

По становишту Европског суда правде, ограничавање круга наследника само на законске наследнике није у супротности са одредбама Директиве. Поред тога, и по становишту Уставног савета Француске, одредба којом је у Закону о интелектуалној својини круг наследника права слеђења ограничен на законске наследнике, као изузетак од општих правила о наслеђивању, није у супротности са принципом равноправности, нити са било којим другим правом или слободама гарантованим Уставом.

Ksenija VLAŠKOVIĆ

PhD Candidate at the Faculty of Law University of Kragujevac

THE INHERITANCE OF RESALE RIGHTS

Summary

As regards the European Union Member States, the resale right was established in each of the aforementioned states, even in those which had not previously encountered with the right itself. Pursuant to Directive 2001/84/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, the Member States had to incorporate this right into their respective legal systems and adjust their national laws to Directive by January 1, 2006. As for the issue of artists' resale right extended to the heirs of the artists, the final deadline for its implementing in the Member States' legal systems was January 1, 2010, but it has to be noted that it could be extended within a period of a maximum of two years following the indicated year. Ever since its implementation, there have been numerous cases of questioning lawful decisions related to the resale right. According to one lawful decision, both testamentary and lawful heirs are entitled to a resale right, but according to another one the lawful heirs are the only ones who are entitled to this particular right.

Key words: *testamentary heirs, lawful heirs, social rights, property rights, subsidiarity.*